

Möte referensperson med stark koppling till samer utanför samebyarna

Vid pennan: Kari Tuovinen

plats via Teams 7/6 2022

Mötesdeltagare

Lars-Ove Sjajn Sametinget

Ellen Blind Sametinget

Mötesanteckningar

Jag inleder mötet med att tala om situation som det samiska samhället befinner sig i, och är ett resultat av många orsaker men jag brukar ange främst 3 saker

1. Nationalstaternas agerande
2. Svenska statens renskötslagstiftningar
3. Svenska statens konfiskering av land och vatten

Nationalstaternas agerande

De ryska gränstängningarna under 1850 talet har en stor på det samiska samhället i Sverige
Bakgrunden till att Ryssland stängde gränserna under 1850 talet var att:

1. Samer i Kautokeino hade sitt traditionella vinterbete i Finland; vilken sedan 1809 kontrollerades av Ryssland.
2. Ryssland krävde att den samiska befolkningen i norra Finland skulle få tillträde till fjordfisket i Norge.
3. Norge vägrade att gå med på detta; varpå Ryssland stängde gränserna för samer från norska sidan tillträde till sitt vinterbete i Finland.

Samerna, Kautokeinofamiljerna, löste sitt akuta problem genom att flytta söderut och tränga in i nord Sverige, närmare bestämt Karesuandosamernas betesområde.

Kautokeinofamiljernas inträngning i Karesuando resulterade i en överetablering av renar och brist på bete. Genom muntlig kunskapsöverföring har jag kännedom om att Karesuandosamer tvingades bli bofasta pga. att de fick sina renar bortslaktade av svenska staten. Vilket, genom senare tillkomna Svenskarenäringslagar, resulterat i att dessa människor hindras från att nyttja sin Samiskaurminnes hävd och rätt. Kautokeino familjernas intrång i Karesuando resulterade även i den Svenskastatens omdebatterade förflyttningar av samiska renägarfamiljer, vilket skapat problem på många platser i Sverige bl.a. den kända Vapstens konflikten där svensk statens renskötslagstiftningar utestängt samer med urminneshävd från sina förfäders marker.

Svenska statens renskötslagstiftningar

De Svenskarennäringslagarna har haft en stor påverkan på skeendet genom att 1928 och RNL 1971 kriminaliserade alla samer utestängda från renskötseln när de försökte leva sina liv som de alltid har gjort. I RNL kan man läsa att renskötselrätten tillhör det samiska folket och rätten vilar på urminnes hävd. Svenska statens lagstiftning med rättssubjektet sameby och dess organisationsform blockerar dock effektivt RNL 1971 första meningen genom sitt godtyckliga antagande av samebymedlemmar. Det finns ingen föreskrift med krav på protokoll och/eller checklista för att upptagandet av medlemmar; och att andra samer ska bestämma vem som kan vara med i samebyn,

Detta medför att samer aktivt hindras från att nyttja sin urminneshävd rätt. Svenska statens rennäringslagstiftningar hindrar inte bara urminneshävd rätten utan också arvs och egendomsrätten för människor genom att den har förverkat renmärken och att samer inte har kunnat ärva sina mödrar och fäder, till exempel kåtor och stugor. Internt i samebyarna finns också kritik mot hur lagen kan användas mot de egna. I en av de mer infekterade konflikterna i en sameby som jag känner till skriver medlemmar följande till justitie departementet. Vi vill att Sametinget och SSR ser över och påbörjar ett förändringsarbete av rennäringslagen. Det går inte att ha det på detta sätt. Vi har nu levt under förtryck och med trakasserier från början av 1900-talet. Genom att tolka rennäringslagen godtyckligt kan man med hjälp av lagen arbeta enbart i eget syfte och för egen vinning. Utöva förtryck, fatta godtyckliga beslut, tränga undan och rata efter eget godtycke

Svenska statens konfiskering av mark och vatten

Min familj har ursprunget Hurri, Rounala Lapps katteland, inom nuvarande Könkämä samebys område. Vår anfader är Ohl Andersson Talja nämnd på 1600 talet och släkten har funnits i området sedan dess.

Om mina söner viker av från skoterleden riskerar de 20 000 kr i böter och att uppföra en byggnad är inte att tänka på för deras del. Dessa marker har varit släktens Lapps katteland och 1943 upptäcker Lantmäteristyrelsen att Suonttavaara, (samt Rounala, Lainiovuoma) Lapps katteland Nr. 1, krono under enskild disposition, fortfarande är inregistrerad i lagfarts och jordregisterboken. Överlantmätaren beordrar 1951 att Suonttavaara lapps katteland Nr.1 skall göras obefintlig (?) och utesluta den ur jordregisterrum (Lika med Rounala & Lainiovuoma) utan att informera ägarna. Suonttavaara lapps kattelands gränser är befastad med rå och rör. Rågången blev upphuggen och rösad på nytt efter en gränsvist mellan Rounala och Suonttavaara by 1731. I Konungarikets Sveriges grundlag från 1734, där det står bl. a. i Jordabalken 13 kap. §1: Ingen må bolstada rå upptaga eller nedsätta utan Häradshövdingen med några av nämnden, då alla jordägare tillkallade och därom ense äro (Och protokoll därom blir skrivet).

med andra ord, det finns inga lagliga kronoöverloppsmarker inom kattelandets gränser. Lapps kattelandets grundlagsskyddade rå och rör förblev dock kvar på marken och är där än i dag. Som Avvittringslantmätaren riktigt konstaterar att: "Har inte undergått avvittringsåtgärd" då sådana områden som sedan gammalt har blivit befast med gräns (rå och rör) skall ej avvittras på nytt utan de gamla lagliga gränserna skall gälla enligt avvittringsdirektiven.

Fiskerätterna har staten också konfiskerat och informerat folk genom prästerna i predikstolarna; "Länsstyrelsen bringar härmed till allmänhetens kännedom och efter rättelse, att enligt kungliga kammarkollegium verkställd utredning, rätten till fisket i Könkämälv tillkommer kronan."

I en statlig utredning (SOU 1952:13) Konstateras att kronans övertagande av fisket och vattenrätten knappast kan betraktas som laga fång. Högsta domstolens domar från den 29maj 1951 har fastslagit

att Svenskastaten inte äger regalrätten till fiskena i Torneälvens vattensystem. Högsta domstolen har konstaterat att besittningstagandet icke vore att hänföra till lagafång och ogillade kronans anspråk på fiskena.

Det är svårt i efter hand att rätta till nationalstaternas agerande eller statens konfiskering av mark och vatten. Det vi nu kan rätta till är renskötslagstiftningarna. Det gör att jag vill underkänna de nuvarande renskötslagstiftningarna i sin helhet och återställa förhållandet till det som gällde vid ingången till 1886 års renbeteslag. Ingen äger mer än någon annan och alla med hävdvunnen rätt ska kunna vara med i den kommande samebyn eller varför inte en siida. Renskötselrätten tillfaller det samiska folket och grundas på urminneshävd och den kommande lagstiftningen ska just vara så. Nuvarande ordning är faktiskt tankegods från världens första rasistiska myndighet och det är hög tid att ändra på det. Det är också ett led i självbestämmande där svenska statens styrande av det samiska samhället minskas.

FN:s rasdiskrimineringskommitté CERD

Cerd har återkommande kritiserat Sverige för att: *some groups within the Sami people who are engaged in different activities are being treated differently before the law; The Committee recommends that the State party: In the application of relevant legislation, ensure that some groups within the Sami people are not disregarded;*

FN konvention 1966 om medborgerliga & politiska rättigheter

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, skall de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin egen religion och använda sitt eget språk.

Konventionen är inriktad på individers rättigheter

Alla är lika inför lagen och har rätt till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. I detta avseende skall lagen förbjuda all diskriminering och garantera var och en ett likvärdigt och effektivt skydd mot all slags diskriminering, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt.

I Finland finns inte en samebyordning på samma sätt som i Sverige. Släktingar till mig som är elvesamer, dvs fiskesamer vann mot finska staten i Finlands högsta domstol. Högsta domstolen hänvisar också i sitt avgörande till FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, där -ursprungsfolks rätt till att utöva sin kultur fastställs. Det visar att detta gäller alla samer inte bara renskötande samer.

FN-deklarationen om urfolks rättigheter

Artikel 26 Urbefolkningar har rätt till de områden och resurser (näringsfång) som de traditionellt har ägt eller använt. Stater ska rättsligt erkänna och skydda dessa upparbetade rättigheter.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

Artikel 5 (1) i ramkonventionen stadgar att personer som tillhör en nationell minoritet ska ges förutsättningar att behålla och utveckla sin kultur och "bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv". Häri innefattas rätten till traditioner beträffande näringsfång som renskötsel, jakt och fiske.

En ny samebyordning

Utdrag från Girjasdomen, om bland annat en förklaring till varför saker ske i organiserad form.

221. Den jakträtt och fiskerätt som samerna på området hade vid tiden för tillkomsten av 1886 års lag får alltså anses ha övergått på medlemmarna i samebyn. När det gäller de befogenheter som ingår i jakträtten och fiskerätten kan medlemmarna själva utöva jakten respektive fisket.

Befogenheten att upplåta jakt respektive fiske till andra kan de däremot – i enlighet med allmänna principer om förfogande över samfällid egendom – inte utöva på egen hand. Rätten att göra upplåtelser får i stället anses tillkomma den association som har tillskapats för att tillgodose medlemmarnas gemensamma intressen, dvs. samebyn.

Utgångspunkten för utredningen kan vara att man bortser från nuvarande rennäringslagstiftning i sin helhet och utgår från de förhållanden som fastslagits av Högsta domstolen, det vill säga de förhållanden som rådde vid ingången av 1886 års renbeteslag.

Slutprodukten bör vara en byordning där alla kategorier av samer kan känna sig hemma och de flesta frågor och problem är lösta på ett demokratiskt ordnat sätt. Vad man bör utreda i en ny organisation.

Underkänna nuvarande rennäringslagstiftning i sin helhet och återställa förhållanden till det som fastslagits av HD vid ingången av 1886 års renbeteslag och låta alla samer gå över i en ny organisation. Sameby Siida etc

- Urminneshävd är upparbetat av enskilda samer men behöver fastställas genom författningsrättsliga regler för att få rättskraft.
- Fastställa regler för vad som ska gälla när samebyn delas, fusioneras eller upphör.
- Genusperspektiv och jämställdhet – kvinnor ska ha samma rättigheter som män
- Ändamål – syftet med organisation ska spegla all den verksamhet som ska bedrivas inom byordningen.
- Relation mellan byastämman och enskilda medlemmar – en man en röst som i övriga samhället.
- Rösträtt, rättigheter och skyldigheter
- Regler om medlemskap i förhållande till Regeringsformen, Europakonventionen och Folkkrätten
- Annan verksamhet än renskötsel
- Fördelning av kostnader – bolagsform, ekonomisk förening eller i annan form, för att undvika dagens situation med graderad rösträtt.
- Företrädare i styrelsen – folkvalda
- Samebyars avtalsrätt – intrångsersättningar ska fördelas lika mellan renskötare och samer i övrigt – likvärdig renskötselrätt.
- Arvsrätt – obruten generationskedja avseende på medlemskap
- Insyn – offentlig redovisning – Inkomster och utgifter – balansräkning – resultaträkning – revisionsrapport (ägarintressen)
- Möjlighet att driva kulturprojekt – renvallar – stigar – kåtaplatser etcetera ska ske på lika villkor
- Medlemsregister – renlängd
- Om samebyn upphör – vad händer med renskötselrätten?
- Renskötselrätten har enligt Girjasdomen övergått till medlemmar i Sameby

Jag företräder idéer som har stort stöd av det samiska folket & lagstiftningen ska vara därefter, den grupp människor som jag representerar kommer inte att godta en diskriminerande lagstiftning där en stor del av samiska folket lämnas utanför. Det nu dags införa demokrati, transparens och en inkluderande lagstiftning för alla samer i Sverige.

Minnesanteckningar

230215 Möte 2 med mig Kari Tuovinen som referensperson med stark koppling till samer utanför samebyarna via teams med sametingets kanslichef

Fortsättning från möte 1: Sveriges nuvarande namn/benämning på de av staten instiftade renskötsel företagen 'samebyar' upplevs vara otidsenlig. Då det dels är språkligt missvisande, sameby är inte geografiska by. Utan en strikt statligt reglerade juridisk person vilken bedriver kommersiell renskötsel på ett landområde större än flertalet av Sveriges nuvarande hertigdömen. Organisationen har tidigare bytt namn från Lappby till sameby och kan göra det igen. Namnet är en samisk intern angelägenhet.

Jag vill bara kort kommentera hearingarna med samebyarna att samebyn inte är en demokratisk organisation och åsikterna från samebyn bör göras i anonym enkätform för att få fram åsikter som kanske inte vågar framföras offentligt. Det är de stora renägarnas åsikter som framförs vara hela samebyns åsikt. I övrigt har jag inga kommentarer.

Till detta möte har sametinget bifogat 2 rapporter Från Mattias Åhren & Christer Tornefors som undersöker om hur RNL förhåller sig till regeringsformens bestämmelser och Europakonventionens rättighetsreglering samt till relevanta folkrättsliga principer och regler.

Mattias Åhren: Jag betraktar hans skrivelsen som en partsinlaga av dom samer som gynnas av statens nuvarande orättvisa lagstiftning och väljer att inte kommentera den alls.

FD rådmannen Christer Tornefors vid Sthlm:s tingsrätt har funnit att de nuvarande reglerna i rennäringslagen om medlemskap i sameby strider mot bestämmelsen i 1 kap. 2 § regeringsformen och får anses strida även mot 2 kap. 15 och 17 §§ regeringsformen. Med hänsyn till den koppling som finns mellan Europakonventionen första tilläggsprotokollet artikel 1 och 2 kap. 15 § regeringsformen strider reglerna även mot den förstnämnda bestämmelsen.

Medlemsantagandet 1 kap. 2 § regeringsformen: Den nuvarande utformningen av reglerna om medlemskap i sameby ger i vissa fall medlemmar i en sameby möjlighet att på tveksamma grunder stänga ute samer som önskar ta en mer aktiv del i den centrala samiska näringen. En sådan ordning framstår inte som tillfredsställande. De nuvarande bestämmelserna om medlemskap i sameby måste därför anses strida mot 1 kap. 2 § § regeringsformen.

Bestämmelserna strider mot 2 kap. 15 § regeringsformen Enligt 2 kap. 15 § regeringsformen är vars och ens egendom tryggad genom att ingen kan tvingas att avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad, utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Bestämmelsen omfattar även nyttjande-rätter.

Bestämmelser som gör det möjligt för befintliga medlemmar i en sameby att hindra andra samer från att utöva sin rätt till renskötsel genom att neka medlemskap innebär att deras rätt enligt 2 kap. 15 § regeringsformen att fritt förfoga över användningen av marken för renskötsel inskränks. Bestämmelserna om medlemskap i sameby kan därmed anses strida mot grundlag även när det gäller rätten att använda marken som är avsatt för renskötsel.

Mitt förslag är att medlem i sameby kan den vara som är med i Sametingets röstlängd eller har en urminneshävd i ett landområde. Samer utanför samebyarna och i röstlängden har genom sina släkter kollektivt upparbetat en urminneshävd rätt därför har man nyttjande rätt av land och vattenområden precis som samebymedlemmar och ska upptas som fullvärdiga samebymedlemmar med renskötselrätt.

2 kap. 17 § regeringsformen: Bestämmelserna strider mot 2 kap. 17 § regeringsformen 2 kap. 17 § regeringsformen förbjuder begränsningar i rätten att bedriva näring utom till skydd för angelägna intressen och aldrig enbart för att ekonomiskt gynna vissa personer eller företag. De behandlade bestämmelserna i rennäringslagen om medlemskap i sameby kan, under de förutsättningar som nyss angetts, innebära att vissa samer utan skäl förhindras att bedriva den för det samiska folket centrala och grundläggande näringen. Detta kan innebära att de särbehandlas ekonomiskt.

Ytterligare ett skäl att ändra reglerna för upptagande av medlemmar.

Folkrättsliga principer: Christer Tornefors anser att Det är svårt att finna någon allmän princip av folkrättsligt slag som direkt kan tillämpas på den aktuella frågan. Att samer hindras av svensk lagstiftning att ta del av sin urminneshävd rätt inte skulle strida mot folkrättsliga principer ställer jag mig frågande till genom att hänvisa till:

FNs rasdiskriminerings kommitté CERD

FN konvention 1966 om medborgerliga & politiska rättigheter

FN-deklarationen om urfolks rättigheter

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

Renskötseln

Renskötseln har under några århundraden varit den egentligen starkaste samiska kulturbäraren i Sverige pga. svenska statens renskötsellagstiftningar. I grannländerna finns andra levande kulturbärare som den sjösamiska kulturen i Norge, Laxfisket i Tana elv eller varför inte den Enare samiska kulturen. Att rätten till land och vatten är knutet till renen är olyckligt ur flera perspektiv då bl.a. svårigheterna med tex lönsamhet gör att fler och fler samer har svårt att försörja sig på renskötsel. Det samiska samhället behöver fler ben att stå på vilket bevisas av att många renägare egentligen inte kan vara samebymedlemmar pga. att man arbetar heltid men här följer många samebyar inte RNL. Att återuppväcka tex jakt och fiskekultur, turism, byggnation, båtbyggare konst mm är andra resurser som skulle kunna försörja bymedlemmar. Slutprodukten bör vara en byordning där alla kategorier av samer kan känna sig hemma och de flesta frågor och problem är lösta på ett demokratiskt ordnat sätt.

Resursfördelning i samebyn

Samebyarna har ändliga resurser och därmed en årlig ändlig avkastning; vilken i dagsläget pga gällande svensk lagstiftning inte fördelas solidariskt mellan samer. Samer har olika behov av resurser beroende på verksamhet. Det kan till exempel vara dem som bedriver renskötsel och dem som bedriver andra verksamheter än rennäring eller att behovet endast är att ha tillgång till jakt och/eller fiske till husbehov eller för rekreation.

För att möjliggöra en annan ordning vad det gäller resursfördelningen, utan att begränsa civilrätten, inom för ändamålet anpassade organisationer, (eller distrikt liknande i Norge) som motsvarande till dagens samebyar, ska lagstiftningen kunna göras dispositiv (ramlag) dvs. man ska internt genom avtal kunna komma överens om en annan resursfördelnings ordning. Jämför Medbestämmandelagen.

Detta kan ske genom t.ex. ett skriftligt avtal som har begränsad längd och med möjlighet till uppsägning.

Finns inget sådant avtal med annan ordning än det som ovan beskrivets som utgångspunkt, gäller att varje samisk individ är nyttjanderättshavare med tillgång till renskötselrättens resurser till alla delar.

Resursfördelningen är dock en intern samisk angelägenhet.

Saker att beakta vid en eventuell resursfördelning

Bostadsortens geografiska avstånd i förhållande till samebyn

Vad för stadigvarande/huvudsaklig sysselsättning

Behov

Grund tillgång till resurser för personer som bor i annan kommun, krokfiske, småviltjakt, slöjd mtrl, färdselrätt efter etablerade stråk, ansök om tillfällig utökad färdselrätt, tillgång till gemensamma boenden

Skyldigheter, årlig grundavgift till den gemensamma, att utföra ett antal timmar till det gemensamma

Medel/grund för person som bor i kommunen där resursen finns. Krokfiske, småviltjakt, färdselrätt (sommartid efter etablerade stråk, ansök om tillfällig utökad färdselrätt), nätfiske med litet antal nät, tillgång till gemensamt boende

Skyldigheter, årlig högre grundavgift till den gemensamma, att bekosta eller utföra ett antal timmar till det gemensamma

Medel. En person som bor i kommunen där resursen finns, bedriver deltidens renskötsel eller annan deltidens näring och är beroende av kött, fisk för sitt uppehälle eller att man deltar i byns näringar i relativt stor utsträckning, Nätfiske på anvisad plats, krokfiske, småviltjakt, färdselrätt efter etablerade stråk, ansök om tillfällig utökad färdselrätt, eget boende på anvisad plats.

Skyldigheter, Högre avgift till det allmänna, att bekosta eller utföra stort antal timmar till det gemensamma

Max. En person som bor i resursen eller i dess omedelbara närhet året runt och har sin huvudsakliga inkomst från näringar i resursen. Eget boende efter behov men på ett ordnat sätt beslutat av styrelse etc. Nätfiske på ett relativt fritt sätt och mängd, småviltjakt, fri färdselrätt efter behov, bränsle, slöjdmaterial.

Skyldigheter: Hög årlig avgift till det gemensamma, Att göra ett stort antal timmar till det gemensamma

I övrigt anser jag mig inte ha något mandat att förhandla eller tala bort andra samers rättigheter och har detta som rättesnöre vid dessa samtal

Kari Tuovinen Kiruna